

ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ХУДОЖЕСТВЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21. ВЕК

Десислава Александрова

Резюме: Статията съдържа общ преглед на водещите тенденции в художественото образование, като те се въвеждат в контекст на концепциите за развитието му. Представени са примери от страни, в които тези тенденции съществуват като част от държавните им документи (образователни стандарти или учебни програми за изкуство).

Ключови думи: постмодерно художествено образование, художествена грамотност, мултикултурна среда, уменията на 21. век, диалог, взаимосвързани явления, учене през целия живот

MAIN TRENDS IN FINE ART EDUCATION IN THE 21-ST CENTURY

Desislava Aleksandrova

Abstract: The current article offers a general review of the main trends in fine art education, introducing them in the context of the concepts for its development. It also presents examples from countries where these trends are reflected as an integral part of state policy documents (educational standards or school art syllabi).

Keywords: postmodern art education, artistic competence, multicultural environment, 21-st century skills, dialogue, interrelated events, lifelong learning

От началото на 21. век са минали две десетилетия. Това, от една страна, е кратък исторически период от време, но от друга, достатъчно, че да се забележат някои характеристики на концепциите за преподаване на изобразително изкуство, които оказват влияние върху това преподаване на практика и навлизат осезателно в учебните програми и образователни документи на водещи страни в сектора на образованието.

До голяма степен ключовите понятия като *диалог, процес, взаимосвързани явления, мултикултурност* определят посоката, в която художественото образование се развива. Тенденциите, свързани с това развитие, следват взаимосвързани процеси, които предполагат реформи и могат да се проследят назад във времето. Те няма да бъдат разгледани обстойно, но ще бъдат посочени във връзка с оформянето на настоящите тенденции. Разгледаните източници засягат художественото образование, като представят автори, изразяващи отношение към изграждане на съвременен и пълноценен процес на обучение. Целта на изследването е да даде представа за актуалните тенденции, които показват посоката в развитието на художественото образование.

Разглеждайки тенденциите през 21. век, е добре да се отбележи, че те имат своята логика и последователност. В края на 20. век започват да се реализират реформи в образованието и в частност в образованието по изкуство, в които сериозно отражение има развитието на критическата теория. Към настоящия момент може да се каже, че критичното мислене вече е установило мястото си в постмодерните виждания, като тенденцията е то да се превърне в общоприета ценност и действително да реформира преподавателската дейност на практика. Тази реформа се разглежда от много автори, които анализират художественото образование от философска, теоретическа и практическа гледна точка.

Според Стюарт Макдоналд¹, ако съвременното изкуство и образованието, свързано с него, всъщност е процес, а не предмет, то тогава трябва да включва както публиката, така и артистите в създаването на смисъл и значение. Трябва да се осъществи диалог с нова възприемчивост, нова креативност, които не са „единствено грижа на авангарда“². Той допълва, че:

„Само когато критичната култура бъде постигната, то тогава ще има достатъчно сигурна платформа, за да се предизвика общоприетостта в училищното изкуство и ще бъде намерено сближение между средното и висшето образование.“³

Според автора имаме нужда от нови начини на мислене, на описване на нещата около нас, на ново планиране, нови теми, които

¹ Стюарт Макдоналд учи изобразително изкуство в училището по изкуствата „Грейс“, Абърдийн, а по-късно завършва и докторска степен. Той е директор на Националния център за архитектура и дизайн в Шотландия, водещ специалист на страната в областта на дизайна. Редактор на издадената книга „Шотландска архитектура“ 2000 – 2002. Почетен сътрудник на Кралския институт на британските архитекти.

² Macdonald, S. W. The Trouble with Postmodernism. Art education in a postmodern world, collected essays (p. 64).

³ Пак там.

се интегрират и вдъхновяват нови форми на проучване и развитие. Повече от всичко – нова посока, която не заменя едно общоприето с друго, а нова форма на креативност, чийто контекст е изцяло със съвременен характер. Стюарт Макдоналд цитира Уилям Гибсън, писател на научна фантастика, който казва: „Бъдещето е вече тук, просто не е разпределено равномерно“.

По проблемите на съвременното художествено образование работи и Том Харди⁴, според когото постмодерният подход в художественото образование допринася за известна свобода в процеса на преподаване. Изискванията към учениците трябва да бъдат свързани с поставянето на работите им в контекста на съвременната ценностна система, която отхвърля стандартното схващане за ред. Това обаче е трудно постижимо с оглед на факта, че в образователната система има правила и следователно има нужда от „напасване“. Тенденцията за търсене на промяна е ясно изразена, като логично следва и въпросът:

„И разбира се, с отхвърлянето на формалистичния подход естествените изводи, които също трябва да се споменат, са: как могат настоящите остарели основи за преценка да продължат да устояват?“⁵

Том Харди обобщава статистиката, свързана с учебния материал по визуални изкуства. Според данните на проучването на Националната фондация за образование и проучване в училищата в Обединеното кралство, което включва изучаване и практика на съвременно изкуство в тяхната програма, учениците имат повишена мотивация и ентузиазъм, докато се насърчават креативността и интелектуалните възможности.

Успоредно с това, според Том Харди се забелязва и тенденцията „учителите да играят на сигурно с примери от традиционно приетия канон от артисти и произведения“, което говори за следване на установения модел за „ортодоксален подход“⁶ към процеса на обучение.

По различен от стандартния начин Денис Ърл Фер вижда ролята на учителя в този процес:

„(Постмодерните учители по изкуство) ... виждат своята задача като сливане на техните знания с тези на ученика, така че и двете страни да постигнат заедно постижение.“⁷

Това твърдение е в подкрепа на практиката, включваща постмодерни

⁴ Том Харди е дългогодишен преподавател, ръководител на Колежа по изкуство и дизайн, Северен Лондон, както и член на съвета на National society for education in art and design, London.

⁵ Hardy, T. Nailing Jelly. Art education in a postmodern world, collected essays (p. 13).

⁶ Hardy, T. Nailing Jelly. Art education in a postmodern world, collected essays (p. 12).

⁷ Fehr, D. E. Clutching the Lectern or Shouting from the Back of the Hall? Arts Education Policy Review 98, 4, (p. 27).

критични подходи и позволяваща дискурс или беседа с лични разкази от учениците. Както и на съконструктивистката концепция за „артистът колаборатор“ (с равноправни взаимоотношения между ученици и учители), като така се „гради пътят за учебна програма, която цели нещо по-голямо от просто партньорство“⁸.

Тук може да се посочи тенденцията на преминаването към изучаване на „визуална култура“, която не само разширява обхвата на формите на визуално изкуство, включени в учебната програма, но също така и съдейства за формиране на качества за справяне с въпроси на изображения и артефакти, които не се фокусират върху формата сама по себе си. Това включва въпроси, свързани със силата на репрезентация, формирането на културните идентичности, функции на творческата продукция, значенията на визуалните разкази, критическото отражение върху технологичната всеобхватност и значение на интердисциплинарните връзки.

Според Канди Тонг, представител на Министерството на образованието в Сингапур, е важно да се разработи и осъществи на практика идеята за: „Отворена класна стая с отворени умове“⁹. Съвременната сложна ситуация, която включва улеснения достъп до интернет и безбройните визуални образи, използването на приложения като Youtube, Instagram или Snapchat чрез смартфони и технологични инструменти за комуникация, социализация и забавление, се превръща в норма. Това води до едно по-различно общуване между преподаватели и ученици „чрез цифрови средства“¹⁰.

Това е тенденция, която е особено актуална и се забелязва често навсякъде по света. Бързото изпращане на информация и указания в групите на социалните мрежи е изключително полезно, когато не е възможно общуване в реална среда. Дистанционното обучение се развива с оглед на по-голямата гъвкавост при съобразяване на фактори като време и място.

„Като такъв, образователният пейзаж стана по-сложен за преподавателите, тъй като те трябва да бъдат умели и запознати с тези социални платформи, за да се ангажират тези млади умове. Това обаче е и възможност за преподавателите по изобразително изкуство да развият ученическата находчивост в разбирането на образите от средствата за масова информация, тъй като те

⁸ Пак там.

⁹ Tong, C. (2016) Ministry of Education, Singapore, 'Open classroom with open minds', Vienna Conference InSEA. InSEARegionalConferenceVienna2016-BookletFinal.

¹⁰ Пак там.

са не само потребители, но и продуценти на визуални образи.⁴¹

Потреблението на образи определя необходимостта от въвеждане на друга важна тенденция – развиването у учениците на художествена или визуална грамотност. Тук е подходящо да се спомене и авторът Мери Ан Станкевиц, според която:

„Възпитаването на визуална грамотност изисква критично познаване на образите в техния културен и исторически контекст, както и анализи на силовите връзки, залегнали в основата на тяхната социална конструкция. Нашите ученици се нуждаят от художествено образование, което надхвърля рисуването само по себе си отвъд техниката на формалния анализ към функционалните визуални компетентности, които ще им помогнат да формират и разберат визуалните култури, в които живеят.“⁴²

Така в тази обстановка на мултикултурност е от голямо значение изучаването на визуална култура в художественото образование, „за да се помогне на учениците да придобият гражданска грамотност, глобална осведоменост и межкултурни умения“⁴³.

Според Патрисия Щур и Кери Фригман е важно запознаването на учители и ученици с различията в културите посредством дискусията относно „Неяснотите, конфликтите, нюансите и ефимерните качества на социалния опит“⁴⁴. Това е необходимо, тъй като:

„Чрез контекстуализацията преподавателите по изкуство могат да обсъждат съвременни културни въпроси като стереотипизация и етническа принадлежност с учениците“⁴⁵.

За Патрисия Щур и Кери Фригман тези трудни и „объркващи въпроси“ е необходимо да се изясняват чрез дейности в класната стая, проучвания, дискусии и критика, като същевременно се насърчават поемането на риск и проучването. Изразява се идеята, че педагогиката, която включва всичко това, ще изисква учениците да мислят независимо и да изразяват мнението си. Според авторите образованието по изкуство би могло да се подобри, като се включат елементи на визуалната култура в учебния план за изкуство в средното училище.

Според Канди Тонг целите на художественото образование трябва

¹¹ Tong, C. (2016) Ministry of Education, Singapore, 'Open classroom with open minds', Vienna Conference InSEA. InSEARegionalConferenceVienna2016-BookletFinal.

¹² Stankiewicz, M. A. (2003) Between technology and literacy. International Journal of Art & Design Education (JADE), 22(3).

¹³ Pak мам.

¹⁴ Freedman, K. P. (2002) Stuhr. Curriculum change for the 21st Century: Visual Culture in Art Education, article, Northern Illinois University, The Ohio State University (p. 817).

¹⁵ Freedman, K. P. (2002) Stuhr. Curriculum change for the 21st Century: Visual Culture in Art Education, article, Northern Illinois University, The Ohio State University (p. 817).

да включват развиване на съпричастност и взаимно разбиране между различните расови групи и националности и създаване на социално сплотена и приобщаваща класна стая.

Глобалната крос-култура¹⁶ е един от съществените фактори, който оказва влияние върху тенденциите през 21. век в образованието по изкуство. На международния конгрес във Виена InSEA изразяват позицията, че светът е доминиран от базирана на знанието глобална икономика, която се ръководи от консуматорството, технологиите, многообразието и поляризацията, както и насилствените разногласия и големите различия между и сред хората и общностите. Според Международното общество за образование чрез изкуство (InSEA)¹⁷:

„Изглежда, че старите ни модели на образование са неподготвени да обучават учениците да успеят в бъдеще. Някои гледат на образованието от икономическа гледна точка и виждат, че то води само до конкурентоспособност и иновации. Други насочват към по-хуманистични и устойчиви ценности.“¹⁸

Погледът е обърнат изцяло към нуждите на обществата, зависещи от сложните настъпващи промени. Обучението по изкуство има роля, чиято цел е изграждането на умения за ориентиране, общуване и развитие. Допълва се, че:

„Обучението и практикуването на съвременното изкуство в образованието насърчава постоянство, самодисциплина, адаптивност и самоинициатива, като дава възможност на учениците да постигнат глобална информираност, мултикултурна култура – дълбоко чувство за хуманитаризъм.“¹⁹

Според организацията 21. век е въведен в посттехнологичен свят и изкуствата трябва да отговорят разумно, за да подготвят учениците да успеят в тази променяща се глобална общност, където огромната част от информацията се предава от визуални медии.

¹⁶ „Cross-culture“: крос-културата включва две или повече различни култури, техните уеи и обичаи; <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cross-cultural>

¹⁷ InSEA – Международното общество за образование чрез изкуство (International Society for Education through Art) е неправителствена организация, свързана с Организацията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО). InSEA е създадена през 1954 г. и е юридически учредена организация с нестопанска цел, чиято цел е да се застъпва за образование чрез визуални изкуства. Членство в организацията получават професионални организации по изобразително изкуство, академични институции и изследователи в художественото образование; преподаватели по изкуство от различни нива и видове образование; музейни и обществени преподаватели, художници, дизайнери и други, посветени на застъпничество, работа в мрежа и партньорства, които повишават нивото на образованието по визуални изкуства.

¹⁸ Vienna Conference InSEA, 2016. InSEARegionalConferenceVienna2016. Publication by editors Mateus-Berr, R., L. Reitsträtter. Art and design education in times of change, Walter de Gruyter, Berlin/Boston 2017 (p. 14).

¹⁹ Пак там.

В този смисъл може да се спомене терминът 21st century skills²⁰. Докато специфичните умения, считани за „умения на 21. век“, могат да бъдат дефинирани, категоризирани и определени по различен начин от човек на човек, от място на място или от училище на училище, терминът ги отразява общо – макар и до известна степен свободен и дискутиран. Най-общо казано, концепцията за уменията на 21. век е мотивирана от убеждението, че преподаването на учениците на най-подходящите, полезни, нужни и универсално приложими умения трябва да бъде поставено като приоритет в днешните училища, и от свързаното с него убеждение, че много училища може да не поставят в достатъчна степен приоритетите на тези умения или ефективно да ги преподават на учениците. Основната идея е, че учениците, които ще навършат пълнолетие през 21. век, трябва да бъдат обучавани на различни умения от тези, научени от учениците през 20. век, и че уменията, които учат, трябва да отразяват специфичните изисквания, в които ще бъдат поставени – в сложна, конкурентна, базирана на знанието, информационна епоха, технологично ориентирана икономика и общество.

Според колектива, изготвил и синтезирал тези умения, те могат да се приложат към всяка сфера на обучение, а според InSEA изключително добре рефлектират върху преподаването на изобразително изкуство. Те са представени в кратък илюстративен преглед на знанията, уменията, работните навици и черти на характера, които са обикновено свързани с уменията на 21. век:

- Критично мислене, решаване на проблеми, разсъждения, анализ, интерпретация, синтезиране на информация;
- Изследователски умения и практики, задаване на въпроси;
- Креативност, артистичност, любопитство, въображение, новаторство, лична изява;
- Упоритост, самонасоченост, планиране, самодисциплина, адаптивност, инициативност;
- Устна и писмена комуникация, публично говорене и представяне, слушане;
- Лидерство, работа в екип, сътрудничество, възможност за използване на виртуални работни пространства;

²⁰ Терминът „уменията на 21. век“ се отнася до широк набор от знания, умения, работни навици и черти на характера, за които се приема от преподаватели, училищни реформатори, преподаватели в колежи, работодатели и групи, че са критично важни за успеха в съвременния свят, особено в колегиални програми и съвременни кариери и работни места. Най-общо казано, уменията на 21. век могат да се прилагат във всички учебни области и във всички образователни, кариерни и граждански условия през целия живот на ученика.

- Информационна и комуникационна технологична (ИКТ) грамотност, медийна и интернет грамотност, интерпретация и анализ на данни, компютърно програмиране;
- Гражданска, етична и социално-справедлива грамотност;
- Икономическа и финансова грамотност, предприемачество;
- Глобална информираност, мултикултурна грамотност, хуманитаризъм;
- Научна грамотност и разсъждения, използване на научна методология;
- Екологична и природозащитна грамотност, разбиране на екосистемите;
- Здравна и здравословна грамотност, включително хранене, диета, упражнения и обществено здраве и безопасност.

Според колектива могат да се посочат няколко метода, с помощта на които да се подобри осъзнаването и прилагането им на практика за подобряване на учебния процес в училищата:

- Преподавателите могат по-целенасочено да включват преподаването на междудисциплинарни умения в учебните дисциплини. Например в дадена дисциплина може да се наблегне на това, учениците да усвоят методи на изследване, които могат да се прилагат и в други дисциплини. Да формулират технически научни концепции във вербални, писмени и графични форми, да представят лабораторни резултати пред колектив или да използват по-сложни технологии като софтуерни програми и мултимедийни приложения за продължение на определен проект.
- Държавите, акредитиращите организации и училищата могат да изискват уменията на 21. век да се преподават и оценяват в курсовете. Например държавите могат да приемат стандарти за обучение, които изрично описват междудисциплинарни умения, а оценките могат да бъдат модифицирани при оценяването дали учениците са придобили и усвоили определени умения.
- Училищата и учителите могат да използват образователни подходи, които по своята същност насърчават или улесняват придобиването на междудисциплинарни умения. Например образователните стратегии като автентично обучение, демонстрациите на обучение или обучението на базата на проекти са обикновено притежаващи междудисциплинарен характер и учениците – например в процеса на завършване на изследователски проект – може би трябва да използват различни приложни умения, множество технологии и нови начини за анализ и обработка на информация, като същевременно поемат инициатива, мислят творчески, планират процеса и работят

съвместно в екипи с други ученици.

- Училищата могат да позволят на учениците да следват алтернативни учебни инициативи, в които младите хора печелят академичен кредит, удовлетворявайки дадени изисквания, като например завършат стаж или придобият доброволчески опит. В този случай учениците могат да усвоят различни практически, свързани с работата, умения и работни навици, като същевременно завършат академична курсова работа и отговарят на същите стандарти за обучение, изисквани от студентите в по-традиционните академични курсове.

Авторите на уменията предоставят няколко допълнителни примера на представителни аргументи, които могат да бъдат изложени в подкрепа на преподаването на уменията на 21. век:

- В днешния свят информацията и знанията се увеличават с такава астрономическа скорост, че никой не може да научи всичко по всеки предмет; това, което може да изглежда истина днес, може да се окаже невярно утре, а работните места, които студентите ще получат след завършването си, може да не съществуват. Поради тази причина студентите трябва да бъдат научени как да обработват, анализират и използват информацията. Те се нуждаят от адаптивни умения, които могат да прилагат във всички сфери на живота. Простото заучаване на идеи и факти, без знанието как да ги използват в реално време, вече не са достатъчни.
- Училищата трябва да адаптират и развият нови начини на преподаване и учене, които отразяват променящия се свят. Целта на училището трябва да бъде да подготви учениците за успех след завършването им и затова училищата трябва да приоритизират знанията и уменията, които ще бъдат най-търсени, подобно на тези умения, които професорите в колежа и работодателите считат за най-важни. Самото обучение на учениците за добро представяне в училище или на тест вече не е достатъчно.
- Широкото разпространение на информация днес и лесната ѝ достъпност предполагат други нужди на учениците, различни от типичната лекция в класната стая. Поради тази причина преподавателите трябва да използват време в училище, за да научат учениците как да намират, интерпретират и използват информация, а не да използват повечето време или през цялото време за представяне на информация.²¹

²¹

21st Century Skills <https://www.edglossary.org/21st-century-skills/>

Определено това е нов модел на конкретика, който може да е изключително ползотворен. Въпреки това идеята за възпитаване на тези умения трябва да бъде добре помислена, организирана и развита – в настоящия момент съществуват определени недостатъци и ясна рамка, в която те да бъдат приложени масово в система.

- Дебатът за „съдържание срещу умения“ не е нов – преподавателите говорят и се борят с тези проблеми назад във времето – което прави термина „умения на 21. век“ в известен смисъл подвеждащ и неточен.
- Съсредоточаването твърде много върху междудисциплинарните умения може да намали курсовете, в които учениците да получат „основите“ в дадена област. Колкото повече време учителите отделят за обучение, свързано с умения, толкова по-малко време ще имат за обучение, основано на съдържание. Съществува риск учениците да са „недостатъчно осведомени“. Учениците се нуждаят от широка база знания, която те няма да получат, ако учителите се съсредоточат твърде много върху инструкциите, свързани с уменията или „да научат как да учат“.
- Междудисциплинарните умения са изключително трудни за оценка надеждно и последователно.
- Няма официални тестове за уменията на 21. век, така че обществеността няма да знае колко добре се справят училищата/учениците в преподаването на тези умения.

Въпреки „недостатъците“ водещи държави в сферата на образованието въвеждат тези умения в държавните си документи: образователни стандарти и учебни програми, като отделят специално внимание на развиването им. Такъв пример може да бъде даден с образователните стандарти за изкуство на САЩ, където тези умения присъстват пълноценно.

В Националните образователни стандарти по изкуства се предоставя структура, в рамките на която учителите могат да споделят с учениците ключов опит, свързан с изкуството. Чрез творчески практики те ще имат възможност да разберат „какво означава да бъдеш художествено грамотен и как тази грамотност може да обогати тяхното образование и живот с уменията на 21. век, разработени чрез изкуствата“.

В документа на образователните стандарти на САЩ, свързани с изкуства, се посочва, че:

„Художествената грамотност включва знанието и разбирането, необходими за автентично и неподправено свързване с изкуството. Владееенето на езика на изкуството е способността за създаване, презентизиране, реагиране и свързване чрез уникалните за изкуството

символни и метафорични форми. Той е възплътен в конкретни философски основи и цели през целия живот, които позволяват на художествено грамотен човек да прехвърля знания, умения и способности, свързани с изкуството, на други учебни предмети, условия и контексти.²²

За да се формира художествената грамотност, необходимо е директно участие в етапите от процеса на художествено творчество чрез използване на подходящи материали (като графични материали, боя или глина, цифрови медии и техника) и в подходящи пространства и условия (арт студия или компютърни зали). Появяването на реални практики в класните стаи по изкуства позволява на учителите и учениците да участват пълноценно и съвместно в дейности, в които могат да упражняват творческите умения, да си представят, изследват, конструират и разсъждават като уникални същества, ангажирани да дават смисъл на своя опит.

„В нашата все по-мултимедийна епоха, където информацията се комуникира по-малко чрез численост и писмено слово, тези метапознавателни дейности са от решаващо значение за ученето и постиженията на учениците в изкуствата и други академични дисциплини.“²³

В Националните образователни стандарти за изкуства на САЩ разбирането на характерните за визуалните изкуства знакови и символни системи предполага предаване и изразяване на смисъл, създаване на произведения на изкуството и общуване. Такива например за визуалните артисти и художници са линията, цветът, нюансите, текстурата, формата. Художествено грамотният човек трябва да има способността да прехвърля знания и разбирания за изкуство в различни условия както в училище, така и извън него.

„Изкуствата предоставят средства за хората да си сътрудничат и да се свързват с други хора в приобщаваща среда, докато създават, подготвят и споделят произведения на изкуството, които обединяват общности.“²⁴

Креативните практики в процеса на обучение имат важно значение в образователните стандарти, като ролята им се обяснява така:

„Успехът и постиженията в изкуствата изискват ангажиране в четирите основни творчески практики на възбращението, изследването, конструирането и рефлексията в множество контексти. Тези метапознавателни дейности подхранват

²² National Core Arts Standards: A Conceptual Framework for Arts Learning (p. 17).

²³ National Core Arts Standards: A Conceptual Framework for Arts Learning (p. 17).

²⁴ National Core Arts Standards: A Conceptual Framework for Arts Learning (p. 18).

ефективните работни навици на любознателност, креативност и иновации, критично мислене и решаване на проблеми, комуникация и сътрудничество, всяка от които се прехвърля към многобройните аспекти на ученето и живота в 21. век.²⁵

Посочените умения от рамката за умения на 21. век в Националните образователни стандарти по изкуства са четири: креативност и иновации, критично мислене и решаване на проблеми, комуникация, сътрудничество.

Друг водещ пример в сферата на образованието е Япония. Страната има цялостна политика, развиваща сектора, като в публикациите на Министерството на образованието, културата, спорта, науката и технологиите присъства стратегия за учене през целия живот.

Характерно за образователните стандарти в Япония е цялостният и интегрален подход към изучаваните дисциплини и поставените ясни цели, които намират място в учебните програми. Водеща концепция е предоставянето на разнообразие от възможности за учене през целия живот, която се популяризира в стандартите след 1998 г., като образованието се превръща в национална инвестиционна стратегия за развитие.

„Образованието трябва да има за цел да създаде богат и пълноценен живот за всички и да бъде предпоставка за създаване на общество с непрекъснато развитие.“²⁶

В допълнение, Националните образователни стандарти се преразглеждат през период от десет години, настоящите са актуализирани през 2008 и 2009 г., като в тях е отразена промяна относно необходимостта учениците да формират „компетентност“.²⁷

Скандинавските страни също поставят приоритет върху качествено образование. В Швеция Националният документ за учебни програми се занимава с целите на преподаването и обучението по дисциплини. Художественото образование се осъществява в предмета „изкуство“, като всички цели се отнасят до важността на създаването и интерпретацията на изкуствата, като се използват като изразни средства и комуникация, както и до използването на различни инструменти и техники за творческа продукция. Подчертава се разбирането за значението на историческия и културния контекст в ученическия анализ и интерпретация на изкуството, както и

²⁵ National Core Arts Standards: A Conceptual Framework for Arts Learning (p. 19).

²⁶ Overview of the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, Lifelong Learning Policy Bureau (p. 6).

²⁷ ²⁸ National Curriculum Standards, Japan <http://www.mext.go.jp/en/about/publication/index.htm>.. https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/icsFiles/afie/ldfile/2011/03/28/1303755_001.pdf (p. 11).

концептуалната линия за формиране на умения за „учене през целия живот“.

„Преподаването на изкуство трябва да има за цел да помогне на учениците да се развиват и да получат знания за това как се създават и могат да бъдат тълкувани картини. Чрез преподаването учениците трябва да добият опит по визуални култури, включващи филм, снимки, дизайн, изкуства, архитектура и различни среди.“²⁸

Допълва се, че изображенията са от голямо значение за това как хората мислят, учат и опознават себе си и околния свят.

„Непрекъснато сме заобиколени от образи, които имат за цел да ни информират, убеждават и забавляват и ни дават естетически и емоционални преживявания. Познаването на образите и визуалната комуникация е важно, за да може да се изразяват възгледи и да се осъществява активно участие в обществото. Работейки с различни видове изображения, хората могат да развият своята креативност и способност да създават образи.“²⁹

Националната учебна програма на Естония също предлага интересен пример. В нея се разглежда формирането и развиването на компетентности като водеща линия. Тези компетентности биха били резултат от цялостен процес на обучение, като се осъществяват както диференцирано по учебни предмети, така и от интегрално обучение. Общите компетенции за развитие на учениците са: културна и ценностна компетентност; социална и гражданска компетентност; компетентност за самоорганизиране („self-management competence“); учене за усвояване на компетентност; комуникационна компетентност; компетентност по математика, естествени науки и технологии; предприемаческа компетентност; дигитална компетентност.³⁰

Основните принципи на учебната програма по изкуство поддържат най-важните компетенции, като целта на учебния предмет е да се развие у учениците подходяща за възрастта художествена компетентност: способност за разбиране на многообразието на изкуствата, за размисъл върху проблемите на изкуството; да ценят националното художественото наследство и света; да видят връзката между културата на различните епохи и съвременната култура; да използват средствата за художествена изява в лични и колективни творчески усилия, да оценят собствените си художествени творения и тези на своите връстници.

Посочените примери на образователни документи разкриват

²⁸ Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare (p. 27).

²⁹ Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare (p. 27).

³⁰ GOVERNMENT OF THE REPUBLIC REGULATION National curriculum for basic schools (p. 2).

реалното отражение на тенденциите в художественото образование на САЩ, Япония, Швеция и Естония. Въпреки разликите в структурата и съдържанието на тези документи може да се види ясно търсенето на адекватен отговор на изискванията на съвременната ситуация.

Гералд Баст³¹ счита, че:

„В края на 20. век основните културни техники – четене, писане, калкулиране – които се разширяваха по време на индустриалната ера, бяха допълнени от способността от дигитално общуване. Сега този канон от културни техники трябва да бъде разширен още веднъж. Колкото повече разбираме механизмите и последствията от съвременната непрекъсната технологична революция, която обхваща големи области от предишни нива на човешката дейност, толкова повече става очевидно, че нашите образователни системи все повече трябва да подкрепят и възприемат творческата грамотност.“³²

Според Гералд Баст творческата или креативната грамотност ще бъде най-важното умение. Това ще означава:

- Справяне с неяснота и несигурност;
- Притежаване на въображаеми и асоциативни способности;
- Мислене по отношение на алтернативи;
- Въпроси към съществуващи структури и иззвяхи;
- Създаване на нетрадиционни контексти;
- Поставяне под въпрос на статуквото;
- Предвиждане и разработване на бъдещи сценарии;
- Търсене на нови перспективи;
- Признаване на това, че има форми на общуване, различни от вербалната.

Баст допълва, че всички хора, свързани с изкуството – художници, публика на изкуството и участници, притежават тази креативна грамотност и тя може да бъде резултат на целенасочени действия в посока на качествено и пълноценно художествено образование.

През 2016 г. във Виена се осъществява международна конференция на InSEA на тема „Обучението по изкуство и дизайн във време на промяна“. Широкоспектърно се разглеждат въпроси, свързани с художественото образование, от специалисти от целия свят. Според организаторите на форума днес сме изправени пред толкова неочаквани и радикално нови житейски условия и условия на труд, че сме принудени да мислим отново как образованието по изкуство и дизайн може да отговори.

³¹ Гералд Баст е ректор на Университета за приложни изкуства във Виена.

³² Mateus-Berr, R., L. Reitsträtter. Art and design education in times of change, Walter de Gruyter, Berlin/Boston 2017, (p. 7).

Симпозиумът има за цел да се подкрепят и дискутират различни национални и международни образователни подходи за изкуство и дизайн в межкултурен диалог.

Ядрата, на които са разделени темите, са свързани с:

- действията: ролята и практиката на художници и преподаватели в гражданското пространство;
- промените: музеят се анализира като място на радикални разриви във връзка с публиката му;
- моделите: предлагат поглед върху структурите на естетическия опит от началното училище до обучението на учители и художествените изследвания;
- идентичностите: споделят обща основа в анализи на различни условия на труд – от историческите лаборатории за дизайн и проектиране до транснационални мобилни предмети и „незападни“ училищни контексти.

Според водещите на форума Рут Матеус-Бер³³ и Луиз Рейтстеттер³⁴ тези дискусии са възможност да се предложи „вдъхновение за по-нататъшни теоретични размисления и продължаваща критична и ангажирана практика“.³⁵

³³ Рут Матеус-Бер (Ruth Mateus-Berr) е професор по художествено образование в Университета по приложни изкуства във Виена, както и художник, и изследовател. В докторската си дисертация (2002) тя изследва дизайна на карнавални паради във Виена през 1939 година. Публикувала е няколко статии и книги, допринасящи за полетата на образованието, изкуството и дизайна, на дизайна на научни изследвания, интер-трансдисциплинарност. Водещ е на работилници и лекции, участва в множество международни изложби със свои творби.

³⁴ Луиз Рейтстеттер (Luise Reitstätter) е културолог от Университета за приложни изкуства във Виена, с богат опит в работата в международната сфера на изкуството (например Documenta 12, австрийски павилион - La Biennale di Venezia). Има докторска степен по социология и изследователски се занимава с изкуство и социални въпроси, музеология и изложбени изследвания.

³⁵ Mateus-Berr, R., L. Reitstätter. Art and design education in times of change, Walter de Gruyter, Berlin/Boston 2017, (p. 9).

БИБЛИОГРАФИЯ

- Дворянов, О. & Атанасов, Д. (2010) Образователни иновации в сферата на визуалните изкуства. София: Симолони. [Dvoryanov, O. & Atanasov, D. (2010) *Obrazovatelni inovatsii v sferata na vizualnite izkustva*. Sofia: Simolini.].
- Цанев, П. (2005) Основни методологически алтернативи пред развитието на съвременното художествено образование според критическите модели на постмодерната теория. София: Проблеми на изкуството, 1, БАН. [Tsanev, P. (2005) *Osnovni metodologicheski alternativni pred razvitiето na savremennoto hudozhestveno obrazovanie spored kriticheskite modeli na postmodernata teoriya*. Sofia: *Problemi na izkustvoto*, 1, BAN.].
- Curriculum for the compulsory school, preschool class and school-age educare https://www.skolverket.se/getFile?file=3984&fbclid=IwAR2xUrWfYWvZquiWJ9L6_MPIG Uo2gotUSepmFYh0llH7z1C5KXkmID47TjY [viewed 15 October 2019]
- Tong, C. (2016) Ministry of Education, Singapore, Open classroom with open minds, Vienna Conference InSEA. InSEA Regional Conference Vienna 2016 – BookletFinal.
- Fehr, D. E. (1994) Clutching the Lectern or Shouting from the Back of the Hall? *Arts Education Policy Review*, 98, 4.
- Dictionary of Cambridge, cross-cultural <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cross-cultural> [viewed 5 September 2019]
- Efland, A. E. (1996) Stuhl. Postmodern Art Education: An Approach to Curriculum, Natl Art Education Assn.
- Freedman, K. P. (2002) Stuhr. Curriculum change for the 21st Century: Visual Culture in Art Education, article, Northern Illinois University, The Ohio State University.
- Government Of The Republic Regulation National curriculum for basic schools, Estonia. <https://www.hm.ee/en/national-curricula-2014?fbclid=IwAR3W2qvPUfLDBSq VJ1OZJyiNxFU3PTC0uVjlm dxZ4YjzD9cd6jOvYakHYo> [viewed 3 February 2020]
- Hardy, T. (2006) Art education in a postmodern world, collected essays, 'intellect', B.
- Hardy, T. (2006) Article: Introduction: Nailing Jelly: Art Education in a Postmodern world, Art education in a postmodern world, collected essays, 'intellect', Bristol, United Kingdom.
- Hickman, R. (2008) Research in Art & Design Education. Issues and Exemplars, Intellect, Bristol, United Kingdom.
- Lindström, L. (2009) Nordic visual arts education in transition: A Research Review, Swedish Research Council, Vetenskapsrådets rapportserie, Stockholm, Sweden.
- Mateus-Berr, R., & Reitsträtter, L. (2017) Art and design education in times of change, Walter de Gruyter, Berlin/Boston.
- National Core Arts Standards: A Conceptual Framework for Arts Learning. National Curriculum Standards, Japan https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/icsFiles/afieldfile/2011/03/28/1303755_001.pdf [viewed 6 November 2019]
- Overview of the Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, Lifelong

- Learning Policy Bureau, Japan. <http://www.mext.go.jp/en/about/publication/index.htm> [viewed 6 November 2019]
- Stankiewicz, M. A. (2003). Between technology and literacy. *International Journal of Art & Design Education (JADE)*, 22(3).
- Macdonald, S. W. (2006) *The Trouble with Postmodernism. Art education in a postmodern world, collected essays, 'intellect'*, Bristol.
- The Partnership for 21st Century Skills (2008) *21st Century Skills, Education and Competitiveness. A Resource and Policy Guide*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519337.pdf> [viewed 2 March 2020]
- 21ST CENTURY SKILLS <https://www.edglossary.org/21st-century-skills/> [viewed 27 February 2020]

За автора:

Десислава Александрова, докторант в специалност „Теория и практика на художественото образование“, катедра „Психология на изкуството, художествено образование и общообразователни дисциплини“, Национална художествена академия, София. Професионални интереси, свързани с: художествено образование, съвременно изкуство, история на изкуството, арт мениджмънт, фотография и груги. E-mail: dessislava.aleksandrova@gmail.com; тел.: +359878377690

About the Author:

Desislava Aleksandrova is a PhD student in “Theory and Practice of Art Education”, department “Psychology of Art, Art Education and General Education Subjects”, National Academy of Art, Sofia. Her professional interests are related to art education, contemporary art, art history, art management, photography, etc. E-mail: dessislava.aleksandrova@gmail.com; phone: +359878377690.